

SFINTELE ICOANE, POARTĂ ȘI FEREAȘTRĂ DESCHISĂ SPRE CER

Preot Remus Căta

“La plinirea vremii, Iisus Hristos s-a făcut om în chip adevărat, a locuit pe pământ, a petrecut cu oamenii, a făcut minuni, a suferit, a fost răstignit, a înviat, S-a înălțat și toate acestea s-au întâmplat în chip real și a fost văzut de oameni; deci, când s-au făcut acestea, s-a înfățișat în icoană chipul Lui, spre a ne aduce aminte de El...”
(Sf. Ioan Damaschin, Despre icoane, Tratatul 3, cap.12)

THE SAINT ICONS, OPEN GATE AND WINDOW TO THE SKY

Abstract: The spirituality is the content of faith, expressed in its living experience, said the father Dumitru Stăniloae. The richness and the non-similar beauty of the orthodox spirituality, we find from its uncountable particularities. One of these is the *icon*.

In the most limited sense of the word, the icon indicates the descent of God in the world and the participation on man to the divine life, so the holiness achievement must constitute a perpetual impulse for believers to follow the example of those represented in icons.

Therefore, the icon is one of the aspects of the divine revelation and of our communication with God.

Keywords: icon, spirituality, revelation, holiness

Spiritualitatea este conținutul credinței, experiat în trăirea lui vie, spunea părintele Dumitru Stăniloae. Bogăția și frumusețea neasemănată a spiritualității ortodoxe, le constatăm din nenumăratele ei particularități. Una dintre acestea este și *icoana*.¹ Cuvântul vine de la grecescul *eikon* și latinescul *imago*, care înseamnă: imagine în oglindă, chip, reprezentare, imagine sacră în două dimensiuni care reprezintă pe Iisus Hristos, Maica Domnului sau un sfânt, cu puțință

¹ Pr. Prof. Ene Braniște, *Teologia icoanelor* în “*Studii Teologice*”, 1952, pag.178.

de a fi zugrăvit datorită trupului pe care l-au avut, căroră li se aduce închinare sau cinstire după principiul: cinstea dată icoanei trece la cel zugrăvit pe ea.²

În sensul cel mai restrâns al cuvântului, icoana indică coborârea lui Dumnezeu în lume și participarea omului la viața divină, deci realizarea sfințeniei care trebuie să constituie un imbold perpetuu pentru credincioși de a urma pilda celor reprezentați în icoane. Ele anunță prin culori și fac ceea ce Evanghelia proclamă prin cuvânt. Icoana este așadar, unul din aspectele revelației divine și ale comuniunii noastre cu Dumnezeu.

Dacă iudaismul a fost considerat o religie a cuvântului (prin care Dumnezeu a vorbit poporului ales, l-a educat și l-a pregătit pentru venirea lui Mesia), iar elenismul o religie a imaginii (religie în care neexistând o revelație supranaturală, cultura cu elementele ei vizuale a prevalat asupra religiei), creștinismul este deodată o religie a Cuvântului Întrupat (Iisus Hristos – Fiul lui Dumnezeu n.n.) și a imaginii: este deodată cult și cultură.³

Israel este poporul cuvântului și al ascultatului, însă acel “Ascultă Israele”(Deut. 4,1; 5,1; 6,3 ș.a.) face loc în textele mesianice lui “Ridică ochii și vezi!” (Fac. 13,14; Isaia 60,4), pregătind poporul pentru primirea revelației dumnezeiești, atât prin auzire cât și prin vedere, ceea ce se va întâmpla în Noul Testament, unde Dumnezeu nu va grăi de undeva de la distanță, ci va fi văzut și auzit de oameni. Văzul nu ia loc auzului, ci cele două sunt complementare: “Ceea ce cuvântul spune, imaginea ne arată în tăcere (văzul), ceea ce am auzit spunându-se am văzut”⁴ după cum afirmă Părinții celui de-al VII-lea Sinod Ecumenic (Niceea, Bithinia anul 787 d. Hr.).

Spre deosebire de Vechiul Testament, unde Dumnezeu era nevăzut și numai auzit, în Legea Nouă – Legea Harului – prin Hristos, Dumnezeu s-a făcut văzut în trup, a dobândit un ipostas vizibil și ca atare *reprezentabil iconografic*, spune Sfântul Teodor Studitul.

Temeiul cinstirii sfintelor icoane, ni-l dă însăși întruparea Fiului lui Dumnezeu, Cel ce a fost chipul slavei celei necuprinse, S-a făcut om asemenea nouă, ca pe noi să ne ajute să fim “*asemenea*” cu Dumnezeu:⁵ “El s-a făcut Fiul Omului, pentru ca pe oameni să-i facă fii ai lui Dumnezeu prin har”(Ioan 1,12). Legea Noului Testament cuprinde descoperirea dumnezeiască în lume realizată de Mântuitorul nostru Iisus Hristos, deoarece Legea Vechiului Testament nu cuprindea în sine tot ceea ce îi era necesar credinciosului pentru mântuire. Chiar poruncile Decalogului sprijină silințele creștinului spre

² Pr. Prof. dr. Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura I.B.M.B.O.R., ediția a II-a revizuită, București, 1994, pag. 195.

³ P.S. Petroniu Sălăjanul, *Icoana, caracteristică a spiritualității ortodoxe*, în “*Biserica în misiune*”, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2005, pag. 265.

⁴ Paul Evdochimov, *Arta icoanei, o teologie a frumuseții*, Traducere de Grigore Moga și Petru Moga, Editura Meridiane, 1992, pag. 35.

⁵ Episcop Vasile al Oradiei, *Cuvântări liturgice*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Oradea, 1973, pag. 35.

mântuire dar numai când sunt laminate pe deplin de învățatura și faptele Mântuitorului. Aceasta înseamnă că Legea Veche nu era desăvârșită ci doar conducătoare spre Hristos, era o “călăuză spre Hristos”(Gal. 3,24), pedagog spre Hristos. Legea Veche nu a pus Harul la îndemâna credinciosului, adică prin ea credinciosul nu s-a putut împărtăși de puterea divină care să-l ajute la plinirea poruncilor. Dar *Legea Nouă*, pe lângă poruncă, adaugă harul mântuitor, puterea dumnezeiască, câștigată nouă de Mântuitorul Iisus Hristos prin Jertfa Sa de pe cruce, cum ne învață Sfânta Scriptură: “Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos”(Ioan 1,17).

Așa cum Domnul nostru Iisus Hristos nu a poruncit nicăieri să scriem nici măcar cel mai neînsemnat cuvânt despre El și totuși Chipul Său a fost conturat de apostolii Săi și păstrat până astăzi, tot așa ceea ce este reprezentat pe de o parte cu cerneală și hârtie, este reprezentat în icoană prin diverse culori sau printr-un alt material.⁶ Icoana nu are existență proprie, ea numai ne face să pătrundem în ceea ce este mai presus de ea, conducându-ne la cel reprezentat în ea.⁷ Căci cel ce se roagă în fața icoanei, se roagă în fața lui Iisus Hristos sau Maicii Domnului sau unui sfânt. Privind la ea, privirea lui se îndreaptă spiritual spre Hristos, pentru că în fața icoanei lui Hristos, credinciosul spune: “Doamne ajută-mi!” nu “Icoană ajută-mi, mântuiește-mă!” ceea ce ar fi idolatrie.

Credinciosul nu se întâlnește numai cu Hristos rugându-se înaintea icoanei Lui, ci și cu sfinții la a căror icoană se închină. Icoanele servesc drept mijlocire între persoanele reprezentate și credincioșii care se roagă, adunându-i pe toți în comuniunea harului. Se stabilește astfel un contact, o anumită legătură între sfinți și credincioși. Prin icoană divinul inundă lumea, prin care face să curgă harul îndumnezeitor asemenea unor râuri minunate, icoana arată împlinirea nădejdiei omului, eliberarea lui din “robia stricăciunii”(Rom. 8,21). Omul reprezentat în icoană este copleșit de har. Prin participarea sa la viața dumnezeiască, el sfințește apașul, timpul, tot ceea ce-l înconjoară. Eliberat de patimi, el se înfățișează în deplinătatea totală a naturii sale pământești îndumnezeite. Îndumnezeirea sfântului se transmite, se propagă în jurul său și de aceea noi vedem în icoană și cosmosul transfigurat.

Tocmai această transfigurare, care este anticiparea reală a împărăției cerești în lumea noastră, vorbesc toate icoanele, este mesajul lor esențial care le deosebesc de orice altă pictură. Icoana este simbolul și realitatea prezenței lui Dumnezeu, o imagine epifanică, în care, invizibilul vine la noi prin vizibil și deopotrivă un mijloc ce ne ajută în procesul cunoașterii divinității însăși, deoarece sfinții care sunt reprezentați în icoane și-au împropriat pe Dumnezeu așa de mult în ființa lor, încât ei sunt într-o legătură directă cu Dătătorul harului. Astfel, icoanele devin canale sau *ferestre deschise* care unesc imanentul cu

⁶ P.S. Petroniu Sălăjanul, *op. cit.*, pag. 270.

⁷ Paul Evdochimov, *Ortodoxia*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1996, pag. 238.

transcendentul și care coboară eternitatea în timp, ne descuie ușile lumii inteligibile, **porți deschise spre acel cer și pământ nou**, despre care ne vorbește Sfânta Scriptură (Apoc. 21,1).

Ceea ce caracterizează în chip deosebit bisericile noastre ortodoxe este faptul că ele sunt pline de icoane. Ori de câte ori intrăm în biserică, avem înfățișată prin icoane întreaga istorie a mântuirii neamului omenesc săvârșită de Dumnezeu Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt. Vedem chipurile sfinților și astfel avem un mijloc simțit de înălțare a sufletului spre Dumnezeu. În casele bunilor noștri credincioși întâlnim pe perețele dinspre răsărit al camerei, o sfântă icoană. Înainte de a fi așezată în acest loc de cinste, ea a fost dusă la biserică și sfințită prin rugăciuni speciale: „Și noi dar, o bunule Stăpâne, Atotțiitorule, această icoană a Preaiubitului Tău Fiu, în aducerea aminte a întrupării, a tuturor minunilor celor slăvite și a binefacerilor arătate neamului omenesc prin venirea Sa ca om pe pământ, am pus-o cu cinste înaintea slavei Tale, nu îndumnezeind-o, ci știind că cinstea icoanei se suie la cel zugrăvit pe dânsa...”⁸ Astfel, în casele noastre este un semn văzut al mântuirii. Așa ne-am pomenit de mici, cu mamele noastre de mână, în genunchi, în fața icoanei Maicii Domnului cu Pruncul Iisus în brațe, învățând și rostind cele dintâi rugăciuni.

Icoanele ne ajută să ne înălțăm cu mintea și inima spre cele cerești. Aflându-ne în fața unei icoane “tace tot trupul” și lasă să răsunе în cuget și în minte ecoul veșniciei. Ele ne ajută să devenim ceea ce trebuie să fim, ne ajută să ne asemănăm și să urmăm pilda celui pe care-l reprezintă. De vreme ce avem ochi, este cu neputință să nu privim cu evlavie și să nu cinstim icoana care ne înfățișează chipul Fiului lui Dumnezeu Întrupat, “Care S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-Se ca un om”(Filipeni 2,7)

Icoanele bisericii noastre ne învață și ne arată ce a făcut Dumnezeu pentru mântuirea noastră, fiind ca o Biblie în culori, prin care se descoperă adevărurile dumnezeiești. Ele ne arată chipul omului nou născut prin har. De aceea icoanele ne arată frumusețea sufletului, nu ne înfățișează ca un ideal trupul destinat morții, ci pe cât se poate, trupul transfigurat, biruitor asupra păcatului, trupul veacului viitor, destinat nemuririi (I Cor. 15,34-45).

Am amintit mai sus că “pentru teologia ortodoxă, temeiul icoanei sau reprezentării simbolice este realitatea întrupării Fiului lui Dumnezeu”: “Și Cuvântul, trup S-a făcut”(Ioan 1,14) Ca reprezentare picturală, icoana poate avea aspectul ei istoric, estetic, teologic, didactic, dogmatic, dar ea nu aparține artei sacre ci cultului bisericii”.⁹ Prin cult, sub toate formele lui, ne arătăm iubirea, cinstea, supunerea, ascultarea și respectul ce-l datorăm lui Dumnezeu, purtând numele de

⁸ Rugăciunea de sfințire a icoanelor în *Molitfelnic*.

⁹ Pr. Prof. Ion Bria, *op. cit.*, pag. 195.

adorare sau închinare dumnezeiască. Deosebită de adorare, pe care o dăm numai lui Dumnezeu, este venerarea, adică respectul sau cinstirea ce o dăm îngerilor sau sfinților. Venerarea icoanelor nu este nicidecum idolatrie, cum s-ar părea și cum susțin unii, ci este ceva foarte firesc, căci ea nu se dă culorii sau materialului din care este făcută icoana, ci celui reprezentat în ea și prin ea. Precum nu este idolatrie, păstrarea cu scumpătate a fotografiei sau portretului unei persoane iubite și respectate, ca de pildă: mama, tata, copilul, prietenul etc., cum și dragostea față de ei, tot astfel, încă mai puțin este idolatrie venerarea icoanelor.¹⁰

Icoana este o consecință a întrupării, deoarece Iisus Hristos este “Chipul lui Dumnezeu Cel nevăzut” (Col. 1,15). Tradiția că există o imagine autentică a portretului lui Iisus Hristos este foarte populară. Sfântul Vasile cel Mare compară funcția de comunicare a icoanei cu aceea a cuvântului: “Ceea ce cuvântul este pentru auzire, același rol îl are icoana pentru vedere” sau “Ceea ce cuvântul comunică auzului, icoana arată prin reprezentare”. Sfântul Ioan Hrisostom spune că icoana este o garanție a întrupării reale și vizibile a lui Dumnezeu. Însă cel care a fixat teologia icoanei în forma ei clasică a fost Sfântul Ioan Damaschin (aprox. 730 – 760 d. Hr.). Pentru acesta, icoana stă pe faptul asumării firii omenești în persoana Cuvântului¹¹: “Apostolii au văzut cu ochii lor trupești pe Dumnezeu devenit om, Hristos; ei au văzut patima Sa, minunile Sale, au ascultat cuvintele Sale. Ori noi, care urmăm învățăturile apostolilor, noi dorim arzător de a-L vedea și de a-L auzi... Apostolii au văzut pe Hristos față în față, pentru că El era prezent trupește. Însă noi care nu L-am văzut direct, nici n-am ascultat cuvintele Sale, noi auzim totuși cuvintele Lui prin intermediul cărților și sfințim simțurile și sufletul... Prin intermediul Chipului Său, noi contemplăm înfățișarea fizică a lui Hristos. Această contemplare sfințește vederea și prin ea sufletul”.¹²

Același sfânt părinte mai arată că: “De multe ori neavând în minte Patima Domnului, dar văzând icoana răstignirii lui Hristos, ne aducem aminte de patima mântuitoare și căzând în genunchi, ne închinăm.” Firește, nu ne închinăm materiei, ci celui ce este înfățișat în icoană, după cum nu ne închinăm materiei din care este făcută Evanghelia – cartea – nici materiei crucii, ci chipului crucii. Cinstirea dată ei se urcă spre Cel întrupat, spre Iisus Hristos.

Așadar, ținând predaniile, Biserica ne învață să cinstim sfintele icoane, așa cum limpede aflăm din hotărârea celui de-al VII-lea Sinod Ecumenic cu contribuția patriarhului Tarasie (787-806), care fixează învățătura despre reprezentarea iconografică a lui Hristos, a Maicii Domnului, a îngerilor și a sfinților: “Este

¹⁰ Învățătura Creștină Ortodoxă, extras din Revista “Mitropolia Banatului”, anul XXI(1971), nr. 1-3, Timișoara, 1971, pag. 110.

¹¹ Pr. Prof. Ion Bria, *op.cit.*, pag. 195.

¹² Sfântul Ian Damaschin, *Cultul sfințelor icoane – cele trei tratate contra iconoclaștilor*, traducere din limba greacă, introducere și note de pr. prof. Dumitru Fecioru, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1998.

permis și chiar bine plăcut înaintea lui Dumnezeu a face icoane. Acestor icoane sfinte însă nu li se dă adorarea (închinarea) care se cuvine numai lui Dumnezeu, ci venerarea sau cinstirea care se aduce persoanei înfățișate pe icoană, iar nu materiei icoanei sau chipului de pe ea”. Biserica păstrează cu sfințenie icoanele cinstite de întreaga Ortodoxie,, icoane care arată sfințenie, pietate, smerenie, cucernicie, fugă de păcat, **arată sârguința spre cele înalte**.¹³

Icoana are funcție didactică didactică, fiind catehismul celor învățați dar și al celor neinstruiți; funcție contemplativă, deoarece ea sugerează și atrage spiritul spre o lume transfigurată; funcție de mijlocire, deoarece ea împărtășește puterea nevăzută a sfințeniei celui pictat. Icoana devine astfel, un semn de meditație și revelație căci mărturisește despre sfânt sau despre prezența în timp și spațiu a lui Dumnezeu, în actul Întrupării și Învierii Fiului Său. Icoana comunică vizual realitatea divină nevăzută, care vine sub percepția simțurilor; sugerează lumina vieții viitoare, starea de îndumnezeire sau punctul de întâlnire dintre timpul istoric și eternitate; recunoaște participarea omului și a operelor umane la transfigurarea Creației,¹⁴ după cum preafrumos auzim la stihira din Duminica Ortodoxiei: “Cei ce am trecut din necredință la dreapta credință și cu lumina cunoștinței ne-am luminat, să batem din palme precum zice psalmistul, aducând laudă lui Dumnezeu. Și cu acestea să ne închinăm sfințelor icoane ale lui Hristos și celor ale Preacuratei și ale tuturor sfinților, care sunt însemnate pe pereți, pe lemn, pe sfintele vase, lepădând păgâneasca credință a celor necredincioși. Pentru că cinstea icoanei, precum zice Sfântul Vasile cel Mare, trece la chipul care s-a închipuit, cerând pentru rugăciunile Maicii Tale Hristoase Dumnezeu nostru și ale tuturor sfinților, să ne dăruiești nouă mare milă”.

Bibliografie

- Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2008
Biserica în misiune, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2005
 Bria, Pr. Prof. Dr., Ion, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1994
Carte de învățătură creștină ortodoxă, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1978
 Călugăr, Pr., Dumitru, *Catehetica, manual pentru Institutele Teologice ale B.O.R.*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1976
 Damaschin, Sf., Ioan, *Cultul sfințelor icoane – cele trei tratate contra iconoclaștilor*, traducere din limba greacă, introducere și note de pr. prof. Dumitru Fecioru, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1998

¹³ *Carte de învățătură creștină ortodoxă*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1978, pag. 135.

¹⁴ Pr. prof. Ion Bria, *op. cit.*, pag. 196.

- DEX - *Dicționar al limbii române*, Editura Academiei R.S.R., 1975
- DOOM - *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Ediția a II-a, Editura Academiei Române, 2010
- Evdochimov, Paul, *Ortodoxia*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1996
- Evdochimov, Paul, *Arta icoanei, o teologie a frumuseții*, traducere de Grigore Moga și Petru Moga, Editura Meridiane, 1922
- Învățătura Creștină Ortodoxă, extras din Revista "Mitropolia Banatului", anul XXI (1971), nr. 1-3, Timișoara, 1971
- Mircea, Pr. Dr., Ioan, *Dicționar al Noului Testament*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1984
- Molitfelnic*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2013
- Stăniloae, Pr. Prof. Dr., Dumitru, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986
- Studitul, Sf., Teodor, *Iisus Hristos prototip al icoanei Sale*, Studiu introductiv și traducere de deacon Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Alba Iulia, 1994
- Șerb, Pr., Teodor, *Călăuza biblică*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1977
- Triod*, ediția a VII-a, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1970